

میگرد (ماده ۲۳ قانون ۱۷ فوریه ۱۸۸۴) .

امضای اول ژانویه وایه ۳۰ ژون ۱۸۸۴ بوسیله ایجادیك دورق
فوق العاده شش ماهه اداره نمودند برای اولین مرتبه سنه مالیه
۱۸۸۵ - ۱۷۸۴ از اول ژویه ۱۸۸۴ افتتاح گردید .

نظر باینکه تهیه بودجه در ایتالیا مثل فرانسه فصل پائیز واقع
میگردد فاصله حد اکثر مابین پیش بینی و برآوردهای بودجه ابتدای
اجرای آن بیش از نه ماه نیست

نمونه سرمشق آمریکا نیز تأییری نیست بقول این تاریخ در ایتالیا
نمود زیرا عمالک متعهد امریکا سنه مالیه را از سنه ۱۸۴۴ ار اول ماه
ژویه تا ۳۰ ژون قرار داده اند .

وزیر مالیه بجه بودجه را موده و نظریات خود را به کمیته دائمی
مجلس نمایندگان در ماه دسامبر تقدیم میدارد بطوریکه فاصله مابین
تهیه و اجرای بودجه فقط هفت یا هشت ماه خواهد بود .

در مملکت پروس از سال ۱۸۷۷ بر طبق قانون ۲۹ فوریه
۱۸۷۶ سنه مالیه از اول ماه آوریل افتتاح میشود : از ابتدای
آوریل ۱۸۷۷ سنه مالیه هر ساله از آوریل شروع و ۳۱ مارس
خاتمه می یابد .

از اول ژانویه تا ۳۱ مارس ۱۸۷۷ بنگ اعتبار سه ماهه بطور
استثنا فوق العاده رأی داده شده ، زیرا مالیه هر ساله در ماه ژانویه پیش از
مالیه خود رایه مجلس ملی تسلیم مینماید (مثلا برای سنه ۱۸۹۱ - ۱۸۹۰)
لایحه بودجه در ۱۶ ژانویه ۱۷۲۰ در مجلس شور امملی پروس
مطرح شده است موافق آن ترتیب مابین تهیه و اجرای بودجه بیش از
سه ماه یا چهار ماه فاصله نیست بودجه مملکت امپراتوری آلمان نیز در

تحت همان قواعد مملکت پروس قرار داده شده است .

در انگلستان در قرن اخیر سنه مالیه ۲۹ سپتامبر شروع میگردد از آن بپس به پنجم ماه ژانویه مبدل گردید در سنه ۱۸۴۲ يك بودجه ضمیمه اضافه سنه مالیه را تا پنجم آوریل تمدید نمود اما چون اغلب ادارات مدارمت در محاسبه قدیم همینگونه بی ترتیبی بزرگی تا سنه ۱۸۵۴ در امور مالیه وجود داشت در آنوقت تاریخ ۳۱ مارس تا يك قاعده عمومی و قطعی قبول گردیده و از تاریخ ۱۸۵۵ - ۱۸۵۴ تاکنون سنه مالیه انگلستان از اول ماه آوریل شروع و در ۳۱ مارس ختم میشود .

تقریباً در ماه اکتبر هر سال تهیه ابتدائی بودجهها از طرف ادارات وزارت خانه های مختلفه انجام میگردد در آن موقع متحدانمال از طرف خزانه داری وزارت خانه ها و ادارات دولتی را برای تنظیم و ترتیب بر آورده های بودجه خودشان دعوت می نماید پیشنهاد های ادارات مزبوره راجع بوزارت جنگ و بحریه مستقیماً بتوسط وزرای مربوطه خود و راجع بسایر وزارت خانه ها بتوسط خزانه داری در ماه فوریه به مجلسین تقدیم میشود .

این ترتیبات و فوایدی که تابعان رای انگلستان گفته شد با مقررات ممالک سابق الذکر کمتر تفاوت دارد ولی از توضیح آتیخواهیم دانست که تخمینات بودجه عایدات و مخارج انگلستان دارای اطمینان و صحت استثنائی است .

پیشنهاد بودجه از طرف وزیر مالیه بایطریق صحیح توضیحات کلی تخمینات عایدات و مخارج انگلستان مثل سایر ممالک اروپا يك سال یا دوش ماه قبل از افتتاح سنه مالیه واقع نمیشود بلکه بلافاصله قبل از افتتاح سنه

مالیه غالباً روز هفتم سال مالیه وزیر مالیه تصمیمات قطعی خود را در مجلس تشریح و توضیح مینماید .

تواریخ توضیحات و بیاناتیکه در چندین سال راجع به بودجه انگلستان وزیر مالیه نموده است .

۱۸۸۵	۳۰	آوریل	۱۸۸۵ - ۱۸۸۶	بودجه
۱۸۸۷	۳۱	۴	۱۸۸۷ - ۱۸۸۸	۴
۱۸۸۸	۲۶	مارس	۱۷۸۸ - ۱۸۸۹	۴
۱۸۸۹	۱۵	آوریل	۱۸۸۹ - ۱۸۹۰	۴
۱۸۹۰	۱۷	۴	۱۸۹۰ - ۱۸۹۱	۴
۱۸۹۱	۲۳	۴	۱۸۹۱ - ۱۸۹۲	۴

باین ترتیب فقط چند روز قبل از افتتاح سنه مالیه و اغلب اوقات هر همان اردیبه ماه ابتدای سنه مالیه جاریه وزیر مالیه بودجه خود را تعیین مینماید تصمیمات وزیر مالیه با نظر مذکوره در حقیقت با وقایع و اتفاقات آینده مطابق است وزیر مالیه آنیه را پیشگوئی نکرده بلکه آنرا مشاهده میکند در موقعی که او حرف میزند عملیاتی که ارقام بودجه شامل آنهاست شروع بجریان نموده اند و سنه مالیه با شروع شده یا در حریف افتتاح است .

از آنوقت وزیر مالیه در يك زمینه همین و نایشی حرکت کرده و غفلتی برای او رخ نمیدهد . بودجه تصمیمات اصلیه و ابتدایه خود را تا اختتام سال تقریباً محفوظ خواهد داشت و چون اساس آن خارج از صورتات و خیالات هوهومه بلکه بر مبنای حقیقت بر قرار شده است بنابراین تقاضای اعتبارات اضافی افزایش هوهومی عایدات که مالیه فرانسه را تا این سنوات اخیر سرنگون نموده در چنین تشکیلاتی وجود نخواهد

داشت و این تقاضاها در هیچ بودجه غیر قابل نفوذ و اعتبار و درجه است
دیدم نمیشود.

بطور خلاصه ممالک متحدہ امریکا در ۱۸۴۵ انگلستان ۱۸۵۵
پروس ۱۸۷۷ ایتالیا ۱۸۸۴ تاریخ اول ژانویه را متروک و بجای آن
تواریخ اول آوریل و اول ژویه را قبول نموده اند در این تغییر تاریخ
ابتدای سنه مالیہ در تمام ممالک دارای قانون اساسی فاصله مابین نیمی و
اجرای بودجه را کاملاً مختصر و بسیاری از ممالک موفق گردیده اند این
فاصله را برای شش ماه یا سه ماه فقط محدود نمایند و حتی چنانچه دیده
شد در انگلستان موقع تعیین تخمینات مالیہ صحیحاً مصادف و مقارن
ابتدای سنه مالیہ است.

کثرت و اهمیت این نمونه و سرمشق‌ها قابل تفکر و تأمل است.
چنانچه رفویم پیشینہ‌ای ۱۹۱۹ قبول شده بود میدیدیم که نظریات
قرائسه بر تمام ممالک دیگر تقدم داشت و در صورتیکه اگر امروز هم
تصدیم نموده و فوراً ترتیب خود را تغییر بدهد قرائسه جزء آخرین ممالک
محسوب میشود. باز مابین طرفداران سال معمولی تغییر عمده معدودی
از ممالک با قرائسه باقی مانده اند که مهمترین آنها بلژیک، اطریش و
مجارستان است.

« چهارم لایحه جدید تغییر سنه مالیہ که در قرائسه

در ۱۸۸۸ رد گردیده است

قبلاً در سنه ۱۸۸۲ متخیر بودجه ۱۸۸۳ مسیور ریو این خیال
تغییر تاریخ را تأیید و سفارش مینمود (رپورت اول ژویه ۱۸۸۲) وزیر

مالیه وقت لزوم سالی فقط اکتفا باین جواب نمود * در حقیقت مسکن است از اینکه فاصله زیادی مابین تهیه و رأی در بودجه وجود نداشته باشد فایده مترتب باشد و باید در سند برآمد چنانچه مسکن شود موقع افتتاح سنه مالیه تغییر داده شود مهذا من تصور نمیکنم نتیجه این تغییر يك اصلاح بزرگی را شامل شود * (مجلس نمایندگان ملی ۲۶ ژوئیه ۱۸۸۲).

این موضوع مسکوت ماند اما در سنه ۱۸۸۸ يك لایحه رسمی راجع به تغییر موقع شروع سنه مالیه * از طرف مسیو بیتراک وزیر مالیه پیشنهاد گردید (جلسه ۳۴ آوریل ۱۸۸۸) مقصود از این لایحه تبدیل ابتدای سنه مالیه از اول ماه ژانویه به اول ماه ژوئیه بود .

دلایل وزیر مالیه در مقدمه لایحه و در انقی های متعاقب آن همان چیز هائی بود که راجع به لایحه سنه ۱۸۱۹ سابقاً ذکر شده است .

اصل مقصود همیشه این بوده است که موقع تهیه قانون مالیه بموقع اجرای آن هر قدر ممکن است نزدیک بشود برای این مقصود لایحه بودجه که فی السابق تقریباً در ماه ژانویه بمجلس پیشنهاد میگردد ولی پارلمان در همان موقع بالا فاصله شروع بمناقشه و مراجعه بودجه نموده و از اوقات دوره اجلاسیه پر اشغال زمستان و بهار خود را محسوس باین مطلب می نمود * محض اینکه رای داده میشد اجرای بودجه از اول ماه ژوئیه شروع میگردد .

فاصله مابین تهیه و اجرای بودجه باین ترتیب تا همان شرایط سنه ۱۸۱۹ محدود شدت یا به ماه می رسید * اطلاق وزیر مالیه در

مجلس نمایندگان ملی ژون ۱۸۸۸ : « همچو تصور می نمائیم که نتیجه این اقدام از یک طرف تهیه بودجه را بموقع اجرای آن بردیگ نموده و از طرف دیگر به تعیین تخمینات صحیح تری موفق خواهیم شد . »

بطوریکه ملاحظه میشود در هر موقع همان دلایل یعنی عدم صحت بر آوردهای ابتدائی و فاصله زیاد مابین تهیه بودجه و اجرای آن سبب پیشنهاد اصلاح تاریخ سنه عالیه گردیده است .

مجلس شورای ملی مثل سنه ۱۸۱۹ در اول ژون ۱۸۸۸ با کثرت ۲۸۷ رأی بر خلاف ۲۲۸ رأی لایحه دولت را تصویب نمود اما سنا بر طبق رویه و سر مشق مجلس اعیان سابق یک عقیده مخالفی اظهار داشت

« و سنا بدستگیری مسیو آتون سالی تصمیماتی برخلاف این مورد گرفته و قوانین دولتی در رد او پیشنهاد کرد در نتیجه مجلس سنا در ۱۲ ژون ۱۸۸۸ پس از یک شور مختصر باطلند کردن دست بدون رأی باور فیه ورود در شور موادرا استتسلاف نمود .

امرادانی که به مخالفت این لایحه ذکر گردید بمقیده ما در درجه دوم اهمیت واقع بود مجلس در معایب اوضاع حاضر و لزوم علاج آن انگاری نداشته همه قبول داشتند که تغییر تاریخ ابتدای سنه عالیه به پارلمان اجزاء دو اعداد که زودتر و بموقعتر کار کند فاصله مابین تهیه واج ای به وجه مختصر تر گردیده بر آوردها از ردی اطمینان کاملی نسبت بمساعع موافق بودجه در قرار میشوند و این اصل اساسی و موضوع پیشنهاد بود ۹۱ « بنا بر مخالفی میباشد »

تمام معایب لایحه منطریات دیگری استکامینمودند . مثلاً خاطر نشان

میگرداند اگر تاریخ ابتدای سنه مالیه فراوانی بوده قرار داده شود
 نوانق دوره اجرای بودجه مملکتی و دوره اجرای بودجه های ایالتی و
 ولایتی و شهری از میان برداشته میشود از طرف دیگر نسبت مالیاتهای
 مستقیم نظر به ترتیب تقسیم آنها چون ممکن نیست اول ژانویه به ۳۰ ژوئن
 مبدل شود بچار برای آنها باید همان ترتیب قدیم اول ژانویه به ۳۱
 دسامبر را محفوظ داشت وزیر مالیه نیز این مطلب را تصدیق و شخصاً در
 مواد مختلفه لایحه خود تصریح نموده است. از آن به بعد وحدت
 تاریخ در بودجه های قرآنیه از میان می رود * مخصوصاً کمیسیون
 مالیه بک اهمیت فوق العاده و وحدت تاریخ بودجه داده یعنی اعتبار داشت
 که تمام عایدات و مخارج بودجه از يك تاریخ شروع و در يك تاریخ
 خاتمه یابد.

نطق مسیو لئون سای لسانسنا در ۱۲ ژوئن ۱۸۸۸ : * در
 مملکت قرآنیه وحدت تاریخ را همیشه خواسته اند شورش ۱۷۸۹
 این وحدت تاریخ را بقرآنیه عطا نموده و کمیسیون همچو تصور
 مینماید که باید آنرا محفوظ دارد. واضح است گذشته از بودجه های
 محلی فقط راجع ببودجه مملکت نیز دولت تاریخ معایب و مفاسد بزرگی
 را خواهد داشت *

یکی بودن تاریخ امر مهمی است که ما نخواسته ایم خود را
 لزا این موضوع دور نمائیم. وزیر مالیه فقط اظهار میدارد که
 ایشان اهمیت فوق العاده به وحدت تاریخ نمی دهند اما بنظر ما
 (مقصود مجلس سنا است) این اظهار تمسکی بدلائل کافی بوده و
 با وضعیات ممالک خارجه مطابقت نکند یعنی توان قدر و قدرتی بر
 او گذاشت. *

بعلاوه دلیل آوردند که نسبت بانگاب وزارت خانها مخصوصاً وزارت فوائد عامه و جنگ موقع اجرای بودجه و انجام عملیات بکلی منافی با دوره جدید سنه مالیه خواهد بود زیرا مهندسین از اعتباراتی که در اول ماه ژویه با اختیار آنها واگذار میشود چه مصرفی خواهند کرد .

پس از این که بودجه رأی داده شد موقعی که لازم است با اشتهاست متفرقه قرار دادهما ختم و خرید اشیاء لازمه شود دقمة بسوقی منجر میشود که فصل بد بیان آمده و در آن وقت کار خانیجات مسدود و امورات در حال تعطیل است ولی سال معمول بالمعکس اجازه میدهد که در فصل زمستان تهیه مواد گردیده و از روز اول بهار شروع بکار شود .

بالاخره مخبر سنا تقاضا نمود که در لایحه بیشتر مذاقه شده و بهتر این است که لایحه مزبوره مجدداً بکار تن بر گردد زیرا از کار تن بسوق خارج شده است : « اینطور مطلب را امروز ختم کنیم : هیچ کاری نکنیم . زیرا که لایحه پیشنهادی شاهم چیزی نیست .

۵ - يك دوازدهم در باريك

با عدم تقییر ابتدای سنه مالیه فقط وسیله که نسبت بتزدیک بودن موقع تهیه بودجه بموقع اجرای آن برای فرانسه باقی است طرز اعتبارات موقتی ماهیانه بباریک خواهد بود .

بباریک سنه مالیه را از ابتدای ژانویه به ۳۱ دسامبر محفوظ و معمول داشته ولی برای اصلاح اشکالات این تعیین تاریخ یکدوازدهم را در ترتیب مالیه خود مرتباً داخل و قبول نموده است .

۵ - ۶ - عدم کفایت کنترل نسبت به حواله دهندگان

سورتهای مجلس کمیسیون رسیدگی به محاسبات وزراء بیانات عمومی و راپرت سالیانه دیوان محاسبات مقدماتی برای تفریق بودجه است که رأی و تصویب آن متعلق به پارلمان خواهد بود. زیرا این رسیدگی و تحقیقات قبلی مربوط بآن دقت نظری است که مجلسین در قانون تفریق بودجه خواهند نمود.

گاهی مجلسین غفلت و سهامچه در جزئیات آورده گاهی مسائل را مخصوصاً بطور اتصال به امور سیاسی داده حتی گاهی بواسطه اشتغال بمطالب دیگر اصلاً وظایف کنترلی خود را فراموش مینمایند. تجربه نیز با ایشان میدهد که عراقی در میان چهارم مذکور نیست.

بعلاوه مسئولیت وزراء که اساس مسئله و فتنه مربوط بهمین کنترل پارلمانی است چنان که مکرراً خاطر نشان نموده ایم تا کنون بطور قطعی واضح نگردیده و بموقع اجرا نیز گذارده نشده است.

این وضعیت و حالت باعث آن است که حواله دهندگان دارای يك استقلال نام و تمامی باشند * درحالیکه کنترل های متمدده را جمع به محاسبین بر قرار گردیده حواله دهندگان را از هر قیدی آزاد گذارده اند. الت کار را محاسبه نموده ولی مؤسس و معرک را بدون محاسبه میگذارند در دوره عمل محاسبین يك قبض صد دیناری بدون هیچ ملاحظه آشکار گردیده در سوریه که دوره عمل حواله دهندگان

۶- لزوم نزدیک نمودن بر آورد ماهیه معاملات واقعی

بطور خلاصه نسبت به تاریخ تهیه بودجه میتوان گفت که (به معنای حقیقی کلمه) بودجه وجود دارد یا وجود ندارد .

بودجه ای که در مدت زیادی قبل از موقع عمل آن تهیه شده باشد عبارت از يك فهرست بیمه صرف بزرگی است که در ضمن آن بطور آزادی خطیهای عمده ، با سهوی رافع میشود در حقیقت این بودجه اجازت دریافت عایدات و پرداخت مخارج را نموده بلکه بزرگت يك بر آورد های تقریبی را تعیین مینماید .

بالتکس بودجه ای که بموقع تهیه شود انتظام دهنده وصول عایدات و منظم کننده مصرف اعتبارات است تقسیمات تغییر ناپذیرش به حواله دهندگان و مأمورین مالیه حکمفرما و اقتدارش بطور مؤثری در مدت جریان اجرای خدمات در تمام تشکیلات اداری مستولی است .

ممالکی که برای دارا بودن چنین بودجه در مقابل اشکالات تعمیر يك تاریخ از میدان د رفته اند استحقاقاً بخود تیر يك میگویند .

فصل پنجم

دوره عمل مالیه و سنه مالیه

۱- اول - دوره عمل مالیه توضیح دوره عمل سنه مالیه را مشخص نمود، و پس از ختم سنه نیز اصولی را که سنه مالیه مربوط هستند تعقیب و تکمیل مینماید. منافع دوره های عمل - دوره های عمل وسیله ایجاد و ضمانت کامله مالیه بوده و قابل مقایسه و مطابقت با یکدیگر هستند .

۲- دوم - اشکالات تاریخی دوره های عمل - در ایام گذشته طرز دوره عمل اسباب انحراف و تفریط های زیاد شده است - حساب مالیه هیچگونه تسویه نشده است - تحصیلداران نوشتار برای تشخیص دوره های عمل - طلبکاران دوره عملیکه کسر پیدا میکند سابقا میشود .

۳- سوم - نالی توانافزاد و اجباری در تشکیل محاسبات دوره عمل - در فورم ۱۸۸۹ - دوام تاثیر ناممیت اشکالات اتصال معاملات - یکدیگر .

۴- چهارم - محاسبات سنه مالیه مغایر محاسبات دوره عمل است - منافع و مضار محاسبات بطور سنه مالیه - این ترتیب نیز ممکن است برای انحراف و تفریط باز نماید - معاملات بطور سنه مالیه کامل نموده ولی امور نا اوقات سرعت میگردد - فواید سرعت در عمل دلیل بوده است که امکانستان ایتالیا و تمام تجارتخانههای دنیا این ترتیب را قبول نموده اند - شرح و توضیح اسم اینها در انگلستان و ایتالیا قبول شده است .

۵- پنجم - در فرانسه بواسطه خطریکه در ۱۸۱۹ بواسطه بارن لوی پیشنهاد شده بود ممکن بود تدوینها بک ترتیب جامع الاطرافانی داده شود - سرعت در عمل برای تهیه و کنترل بودجه ها بطوری لازم است که بالاخره يك روز محاسبات بهتر از سنواری در اصول مالیه فرانسه بچری خواهد گردید

اول دوره عمل مالیه و معاملات سنواتی - توضیحات

دوره عمل سابقاً ذکر شده و بعدها نیز غالباً ذکر از دوره عمل خواهد شد بهتر این است از ابتدا در این موضوع دقت لازم بشود بدون اینکه قبلاً از سته مالیه صحبت نمائیم توضیح دوره عمل غیره آن است زیرا دوره عمل مربوط بسنه مالیه و تشخیص دهنده آن است (۱) برای محدود نمودن و مرتب کردن کلیه معاملات تقریباً بطور عموم ایام سالیانه قبول شده است. در حقیقت عایدات و مخارج عمومی مثل عایدات و مخارج خصوصی اشخاص غیر ممکن است لاعلمی التعمین بدون بسته شدن حساب دائماً در جریان باشد جریان دائمی و از يك دست گرفتن و از دست دیگر خرج نمودن مثل شخص متلفی است که حقیقت وضعیت خود را میخواهد از نظر شخصی خود هم پنهان نماید

برخلاف همینکه حساب عایدات و مخارج در يك تاریخ بسته شود جمع بندی و خلاصه نمودن و حفظ بقیه اینها نیز در آخر يك مدتی بوده بالاخره معاملات معلوم و نتایج آنها مظهر است و میتوان این عملیات را يك وضعیت مرتب با فکری تصور نمود.

چون عایدات و مخارج هر ساله را عملاً نمیتوان در حدود همان سال بانجام رسانید و غالباً این عایدات و مخارج سال بعد تجاوز مینماید

(۱) - دوره عمل عبارت از مدتی است که قانون برای جریان معاملات بودجه يك سته مالیه معین مینماید - مدت مزبوره برای اشخاص و حواله عملیات داتین دولت تا روز آخر ماه سوم سال بعد است و برای ختم اعمال دایر بدیافت عایدات و پرداخت مخارج تا روز آخر سال بعد است (ماده دوم قانون معاملات عمومی ایران) مورخه ۲۱ مهر ۱۳۲۹ شمسی

می‌بایستی متوسل بطرز مناسبه مخصوص گردید که وسیله آن تمام ماه‌الایت،
حقاً هر بوطه بیک دوره هستند در تحت بیک ترتیب جامعی مرتب شود و
بهمین تناسب و مقصود است که نسبت بسته ساله دوره عمل نیز
اضافه و ضمیمه میشود:

بیک موضوع معمولی را برای مثال هیگوتیم رونی که یک
شخص دارائی خود را اداره مینماید، بلخی از عایدات یکساله مخصوص
خود را برای مرمت و تجدید اثاثیه کتار گذارده و سفارشهایی به
تاجر فرش یا مبل ساز یا اشخاص دیگر میدهد چنان که اغلب دیده
شده است متعهدین کارهای خود را تمام نموده و ذایقه کار را بعد از
اتمام سال در اوایل سال بعد تجویز میدهند با وجود چند هفته یا چند
ماه تاخیر شخص مزبور محل ابتدائی را که برای این مصرف مینماید
است دست نمیرند.

پس از انجام کار هم بعضی اوقات کاسب مسامحه در برسمان حساب
حساب نموده علاوه بستری هم شاید چندین عجله بدانشان باشد و این
هم برای رسیدگی بحساب میگردد خلاصه ایماه این حسابش هفت
ماه بعد از اقبضای مدت معینه بسویته و پرداخت میشود.

معمولاً مصرف این مخارج از همان مبلغ وجوبی است که برای همین
کار ابتدا از طرف سفارش کننده کتار گذارده شده است
و ترتیب ممکن است از این محل اخذ شود اولاً این که در وقت
قرار داد نمود که کارها مدتی قبل از اختتام سال یا آنکه در وقت
مدت دیگری بعد از اختتام سال لازم است تا حسابها رسیدگی
پرداخت شود.

دوم هم پس از اختتام سال قبلی از آنکه مناسب است چه در اقبضه

بمندی و مجبور است منتظر بشود تا اغلب از کارهای شروع شده با تمام رسیده و بالاخره کلیه معاملاتیکه واقع شده رسیدگی و پرداخت شود در این صورت بنام دوره عمل‌رسانی را معلوم مینمایند که ضمیمه سنه مالی یک مدت اضافی برای تسویه معاملات و محاسبات دارا باشد.

مناسبت تمام نمودن کارهای تعهد شده و تفریق محاسبات و صدور حوالجات مخارج با پرداخت آنها و دریافت عایدات کم با بیش مدتی اضافه از سنه مالی معلوم و مقرر شده است.

با یک نظر عمومی دوره عمل عبارت از تمدید سنه مالی و مهلت اضافه برای جمع آوری نتایج قطعی معاملات آن سال خواهد بود.

سنه مالی و دوره عمل امورات بکدبگر را تکمیل مینمایند. دوره عمل پس از ۳۱ ماه دسامبر در عملاتی که حتماً متعلق بسنه مالی است دخالت نموده و آن امور را مربوط بآن سال مینمایند. دوره عمل معاملات سال گذشته را تسویه نموده و عملیات حالیه و گذشته آن سال را نجس مینمایند. ماده چهارم نظامنامه ۳۱ مه ۱۸۶۲ میگوید: «دوره عمل عبارت از زمان اجرای معاملات یک بودجه است.» کمیون مأمور مراجعه بنظامنامه ۳۱ مه ۱۸۶۲ شرح ذیل را بموسس ماده قدیم پیشنهاد نمود: «دوره عمل مجموع مشاغل و معاملات و حقوق یکسال است.» دوره عمل تمام جهات سنه مالی را در دست گرفته و مرتباً کلیه عملیات آن دوره را جمع آوری نموده و برای انجام آن یک زمان اضافه را از ابتدای سنه بعد تقاضا مینمایند. نظامنامه ۳۱ مه ۱۸۶۲ در ماده دیگر میگوید: «ماده ۶ خدمت انجام شده و حقوق ثابت از اول ژانویه تا ۳۱ دسامبر سال فقط متعلق بدوره عملی خواهد بود که دارای اسم همانسال است.» قانون ۲ ژانویه ۱۸۸۹ دوره عمل را موافق همین

نظر بیان میسایند : ماده اول - حقوق آتیه و خدمات انجام شده از اول
ژانویه تا ۳۱ دسامبر سالی که اسم خود را به يك بودجه میدهد فقط متعلق
به دوره عمل آن بودجه خواهد بود . *

فورمول پیشنهادی کمیسیون مراجعه به نظامنامه که سابقاً ذکر
شد محتاج به تکمیل و بنظر توضیح دوره عمل را بشرایب ذیل میتوان
داد : دوره عمل مجموع مشاغل و حقوقی را چه به يك سال
است که در حدود از منته قانونی اضافه بر انتهای آن سال انجام می یابند . *

نقطه مقابل حتی مخالف دوره عمل معاملات سه ماهه است .
مطابق ماده سوم نظامنامه ۳۱۴۴۳۶۲۸۶ دوره معاملات سه ماهه مجموع
عملیات يك ماهه مالی می باشد و در مدت يكسال خواهد بود مدت تمامه ماهه و در مدت
نسبت به محاسبات مالیاتی مسائل مورد انتظار
یا مهلت اضافه وجود ندارد شروع و خاتمه در يك تاریخ معینی است این
طرز محاسبات معاملات مالی بومیه را ثبت و هتسبیبی در نگاههای
وضعیت صندوق ندارد .

اولین قلم محاسبه شاغل موجودی صندوق در ابتدای سال
است پس از آن معاملات جاریه عبارت از دریافت های و پرداخت
مخارج مرتباً درج گردیده و آخرین قلم موجودی صندوق روز آخر سال
را معلوم مینمایند .

در شروع بعمل موجودی صندوق همین در جریان معاملات چه
مبالغ دریافت و چه مبلغ خرج نموده بالنتیجه باقی ماند معلوم
موجود باشد .

يك چنین محاسباتی بواسطه ساده گوی در عمل غیر قابل عمل را
راحت مینماید .

هر مطلب در این محاسبه واضح و غیر قابل انکار است
 باد داشت ها محمود به بیان عملیات مادی در باقی عایدات و پرداخت
 مخارج است .

در شکل محاسبات بطرز معمولی وجود دارد حساب معاملات
 سناریاه و حساب معاملات شخصی . ترتیب اول شامل معاملات واقعه
 از روز اول سال تا روز آخر سال است در صورتی که بنگر رئیس
 مالیه بدون فاصله تمام این مدت را اداره نموده باشد . ترتیب دوم شامل
 آن قسمت است که رئیس مالیه مشغول خدمت بوده در بین سال
 بواسطه تغییر مأموریت ، عزال ، تقاعد ، فوت و غیره آن مأمور از کار
 خارج شده باشد

در صورت اخیر بهر اندازه مأمور تغییر نموده باشد بهمان نسبت
 محاسبات جداگانه تشکیل شده است .

هر اداره نسبت به محاسبات داخلی طرز محاسبات معمولی را
 ترجیح میدهد زیرا نقطه نظر اداره و موافقت همین دفاتر محاسباتی و
 صندوق است .

آنها وفیقه و نوع مراتب نمودن مسکنت عمومی و موازنه بودجهها
 و مقایسه عایدات و مخارج ممکن است آنها باید معلوم نمود که آیا
 پیشکاران و امانت مالیه مطابق ارقام موجودی دفاتر عین مبلغ را در
 صورتیهای خود موجود دارند بلکه باید منابع عایدات و تعهدات هر بودجه
 را فهمیده مجموع عوایدی که در مقابله مصارف عمومی تخصیص داده
 شده است دانسته شود .

برای فهمیدن این موضوع ممکن نیست تا تاریخ روز آخر سال فایده
 گردید بلکه باستی مخارج از حدود شانزده سال در سند تجسس اصول

معاملاتی برآمد که حقیقتاً متعلق به آن سال است تا معاملات راجعه به آن سال منروق گردیده و بدوره حقیقی بودجه خود متصل شود. و بهمین مناسبت محاسبات بطور دوره عمل فقط ممکن است باین مقصود نایل شود.

محاسبات بطرز دوره عمل شاملی دوتفع اساسی است. اولاً این طرز باعث تعیین و تشخیص وضعیات بودجه بتمام حقیقت او است.

ثانیاً وضعیات بودجه را قابل مقایسه بایکدیگر قرار میدهند. اگر مجموع عایدات و مخارج تماماً در روز آخر سال بسته شود يك تقدیم و تأخیر چند روزه در ترتیب دفاتر همان است تا باین محاسبات سالیانه را بخطر بیندازد. مثلاً فلان سال دیده میشود مخارج زیاده شده زیرا که حوالجات و پرداخت مخارج از روی عجله بوده یا برعکس سال دیگر مشاهده میشود که بدون دلیل تخفیف در معاملات حاصل شده زیرا عمداً یا سهواً اغلب عایدات مهم قبلاً وصول یا پرداخت مخارج گزافی بیده تعویق افتاده است.

با این ترتیب مقایسه يك بودجه با بودجه دیگر احاط خیالی و موهوم خواهد بود.

محاسبات دوره عمل بودجه سازمان متحدالاشکال نموده وسیله ایجاد وضعیات حقیقی را بدست میدهد که دائماً عملیات بودجه بامداد کافی قابل مطابقه و مقایسه بایکدیگر خواهد بود.

«دویم: افراط و تفریط تاریخی نتیجه طرز دور عمل

در مقابل منافع اصول دوره عمل معیوب این ترتیب نیز بدو قسم

بنظر من آید: ابتدا معایب تاریخی که یاد آرری آنها مفیدولو اینکجه تصور نمیشود مجدداً تولید شود پس از آن معایب اشکالات کنونی .
از منظر تاریخ ترتیب دوره عمل سابقاً نسبت به معاملات مالیه قابل استفاده های مذکور بود است اولاً وسیله بوده است که چندین سال تفریق محاسبات قطعی سنوات ماضیه را در بونه اجمال گذارده و بنابر این اغلب اعمال مهم یا غیر مهمی را مستور بدارد ثانیاً بدوات فرست میداد که مشاغلا زیاد و مابین اشخاص تقسیم نموده یا بفرشند به بهانه اینکجه دوره های عمل بهتر از یکدیگر جدا و تفکیک شود اختراعی نموده و هر دور را بمأمورین مخصوصی می سپرده اند . بک تحصیلدار مخصوص سنوات جفت و بک تحصیلدار دیگری برای سنوات طاق تعیین مینمیدند .

برای خدمات ۲۰۲ حوزه مالیات یا صدقرا صاحب هستند که در سال یکمرتبه و سه سال یکمرتبه نوبت آنها بود ایجاد شده بود بنابر این دو مقابل عمده لازمه مأمورین استخدا همیشه است این تغییر مأمورین سبب زحمت فوق العاده مالیات دهندگان بود . تحصیلداری که از خدمت خارج و شد با تحصیلدار جدید آورد در رقابت داشته و هر یک بنفع خود جیب مالیات دهندگان را عالی و بدخت مالیات دهندگان همیشه دچار فشار های شوالی تحصیلداران بودند . معاشرین را نیاز دارها یکی بعد دیگری منصوب یکی مطالبه مالیات عقب افتاده را نموده دیگری مالیات سینه جاری را خواسته هر یک از مأمورین بابت سالی که مربوط بخود میدانست انانیه مالیات دهندنده را تسلط و در سر این موضوع با یکدیگر منازعه و مناقشه مینمودند و قایع اسف انگیز این رقابتهای هر صاعه بتوسط صنغین مالیه وقت مفصلاً شرح داده شده است .

نوز گوازد ۱۷۷۰ اقدام در حذف مش غل قدیمه تحصیلداران مالیات

که بطور متناوبه در ساله یا سه ساله وجود داشتند نمود دیگر این رفوژم
 را به اقامتیکه هنوز شامل نشده بود بسط داد. پس از انفصال تیمکر
 جاشین او مجدداً تحصیلداران قدیمه را برقرار و لزوم تشخیص رتبه کیک
 دوره عمل را بهانه کرده عمل تحصیلداران را دو مقابل نمود.

در ازمنه قدیمه حتی در ابتدای قرن حاضر از نماز دوره عمل استفاده
 نموده. به طلبکاران دولت میگفتند شما طلبکاران دوران دوره عمل هستید
 و از آن دوره عمل وجه موجودی نمائند است باید انتظام رحمت مخصوص
 را داشته باشید زیرا قاعده حق مطالبه وجهی را ندارید. وسیله این
 اظهارات موهوم طلبکاران دولتی معطل به طلبکاران دوره عمل گردید
 همینکه وجوه یک دوره عمل تمام میشد پرداخت تقیه طلب مردم متروک
 میگردد.

محاسبات چندسال بهمین ترتیب تسویه گردید در دوره استسوا
 نسبت به مطالبات عقب افتاده به دارندگان حوالجات متملق سه سال
 اینطور جواب دادند: دوره های عمل این سه سال کسر عمل دارد دیگر
 وجهی از این سنوات موجود نیست و شما چیزی بابت این سنوات نمیتوانید
 مطالبه نمایید.

فقط از روی ترحم کسلی به طلبکاران دولت شده و
 بموجب قانونی ترتیب پرداخت بانک نیک از طلب آنها را به طور
 اقساط دادند به نوبت نیز این مزاحمت وارد است زیرا بنیادون هم
 در سنه ۱۸۱۳ همین معامله را نسبت به عقب افتاده های قبلی از سنه
 ۱۸۱۱ نمود.

دوره عملی در ایام گذشته به افران و شرایط های بزرگ مانجر
 گردیده و بهانه برای اقباعات شدید بر خلاف عدالت بدست داد:

تخصیص‌داران مالیاتی با منظره های بدی هر یک با سختی و تشدد مطالبه مالیات سالهای مختلفه را نموده یا این که حالت طلبکاران بدبخت دولت در حد نظر مجسم میگردید که پیروده از صندوقهای خانی مطالبه طلب خود را مینمودند .

در ابتدای دوره رستراسیون موضوع رفورم کاملی از اصول دوره عمل سبب مباحثه طولانی در مجلسین و جراید گردید .

اوضاع و رفتار سابق تمام حالت اضطراب آمیز خود را امروزه از دست داده است زیرا تخصیص‌داران دو ساله و سه ساله دیگر وجود نداشته تفریق محاسبات خود سرانه و مستبدانه را هم باید آمد و از پیشیم که هرگز بعدها وجود نخواهد داشت و این افراط و تفریط اقله تاریخی خواهد ماند .

« سوم - تاخیر ضروری عمایات که در طرز دوره

عمل وجود دارد

حالیه نسبت بتاخیرات سه از طرز دوره عمل در تعیین محاسبات سنوات مانده حاصل میشود بحث خواهیم نمود .

در ابتدای دوره رستراسیون در موقعی که هیچ تاریخ ختم و اتمهائی برای دوره عمل معین نشده بود این تاخیر تعلق محاسبات بدین هیچ حدی ادامه مییافت .

بازن لوی اینطور شکایت مینمود : « حساب دوره عمل هیچ موقع تمام نشده است این طرز محاسبه ممکن نیست بسته شود مگر آنکه اقسای مدت برقرار و هر روز زمان معین شود هر روز از من مطالبه پرداخت

قرض قبل از دوره انقلاب را پیشنهاد .

نظامنامه ۱۴ سپتامبر ۱۸۴۲ بقدر امکان علاج این اشکال را نموده و چنانکه بعدها بحث خواهد شد در پنج خدمه دوره عمل رامین نمود . این اقدام همان نظر مرور زمان را که مسیو بازن لوی در نظر داشت برقرار نمود و نسبت به بودجه از اصول مهمه اساسی بود ولی از نقطه نظر تأخیر که مورد بحث است این اقدام فقط عیب را محدود و مدت را کم و بکلی رفع آنرا ننمود .

تأخیر در حقیقت جزء لاینفکری اصول دوره عمل است . نواریم همیشه در نظامنامه برای تسلیم محاسبات نسبت به اشیاء این موضوع کافی است که تأخیر معاملات در دوره عمل ضروری است .

موجب قانون ۱۸۳۶ لایحه تفریق بودجه بامستی در دو ماه اول سال سوم دوره عمل به مجلسین تقدیم شود . در طبق قانون ژانویه ۱۸۸۹ لایحه تفریق بودجه منتهی در ابتدای دوره اجلاس عادی مجلسین که پس از خاتمه دوره عمل افتتاح میشود بامستلیم شود . (نقرا بباد اوایل ژانویه سال سیم دوره عمل) بنا بر بودجه و سختی . اینکه هر شده بود محاسبه سالانه معاملات آنسال بامستی گنترن شود دوازده ماه پس از خاتمه آنسال به پارلمان تفویض میشود است .

* چهارم - محاسبات سالانه در انگلستان و ایتالیا

مخصوصاً راجع به اشکال تأخیر و عدم سرعت در کار بود که اغلب همسایگان فرانسه با تمام مملکت قدیم مثل انگلستان و با تمام دولت جوان مثل ایتالیا طرز و ترتیب دوره عمل را ترک نموده و در محاسبات سالانه را قبول نموده اند .

در انگلستان مبلغی که از اول ماه آوریل تا ۳۱ مارس (سنه مالیه انگلیس) از خزانه عمومی خارج میشود بودجه سالیانه را تشکیل میدهد.

محاسبات و بودجه ها عبارت از عملیات مادی است که در این دوازده ماه بدون هیچ تسدیدی مدنی جریان داشته و عمل شده است. دوره عمل در انگلستان وجود نداشته و تمام مطالبی را که در این خصوص بیان نمودیم در این ممالک موضوع ندارد.

در بند نظر ایچاند این ترتیب محاسبات در بودجه يك محاسبات بزرگ غریب حتی خطرناك است.

قبلا منذ ذكر شد مايم که حاضر نمودن محاسبات و دانستن وضعیت بودجه با مدرک و کاملی بدون طرز دوره عمل غیر ممکن و دو فایده مهم را طرز محاسبات دوره عمل در داشت: حقیقت در ارقام و مطابقت ارقام یکسال با سال دیگر.

چگونه انگلستان با طرز محاسبات سالیانه راضی میشود که خود را از چنین منافع محروم ندارد؟ محاسبات بودجه انگلستان که فقط از يك تاریخ به تاریخ همین دیگر است، نگردد آبها دری برای افزایش و فریب باز نمی نماید؟

آیا وزراء نمیتوانند برای ملاحظه حال خود در روزهای آخر سال پرداخت چند فقره مخارج عمده را بعهده تاخیر انداخته و به بودجه سینه جاری مساعدت نمایند؟ آیا وزیر مالیه نمیتواند نامدات سال آتی را به نفع بودجه سال جاری بزود نماید؟

يك تغییر موقعیت حوالجات يك تقدیم و تاخیر چند روزه در از طرف بعضی از مامداران امور مالیه برای تغییر وضعیت بودجه کافی

حسابات سالیانه انگلستان با ایشان میدهد و وجودی صندوق و
بقای مالیاتی در روز آخر سال مالیه تقریباً مطابق با موجودی صندوق
و بهایای مالیاتی آخرین روز سال بعد است و همینطور نسبت به مخارج
ادارات دولتی اعتباراً در اول سال از سه مویل انتقال یافته با اعتباراتی
که در آخر سال به سال بعد باید انتقال داده شود تا همیشه با یکدیگر
مطابقت و هوایه بوده است :

هر ساله بر سه میل هم تقدر گرفته میشود که بعد از رسید
پرداخت برید و شمار این نتایج عمل همیشه شبیه به یکدیگر است .
فقط در بعضی از سنه ات عمر عادی و فوق العاده از این قاعده عمومی تخلف
شده است

نه تنها حسابات سالیانه کم تا بیش فوایدی را در دست که از
مختصات دولت عمل است بلکه مزایای دیگری هم دارد که منحصر به
بر سه حسابات مالیات و مهم ترین آنها سرمت در انظم حسابات است .
طریقه این حسابات سالیانه معاملات ساده و حقیقی عایدات و
محتاج را امت موده و روز روز آنها را یادداشت مینماید این طریقه حسابات
همیشه حیرت و دهر موقع بستن آن مقدور است

در انگلستان خراج دار نتایج کامل و وضعی حسابات سه
مالیه را که در عصر ۳۱ مارس ختم شد . در روز اول ماه آوریل
(روز اول سال مالیه) کاملاً مستحضر است . با انگلستان نیز نسبت
به تهیه مدارك صحیحه معاملات خزانه داری جز جمع زدن واردات و
صادرات محاسبه خزانه کاری ندارد به علاوه این موازنه حساب هر ماه
تفصیح میرسد .

در موعده ۱۵ روزیه مالیه تهیه مذکوره بودجه را مینماید مثل فرانسه

شروع بجمع آوری ارقام عقب افتاده دو ساله نه نموده بلکه از روی ارقام همان سالیکه جدیداً ختم شده معاملات آنرا روز بروز ثبت نموده تهیه بودجه را مینماید.

در فرانسه نیز خارج از معاملات دولتی بانک فرانسه شرکت های معتبره مؤسسات بزرگ صنعتی و صهیانات مالییه خود را در همه اقسام مینماید. طبع میده بند. همیکه آخرین وضعیت صندوق آنها همین گردیدند محاسبات سالانه تهیه و تدارک شده است.

انگلستان این اصول تجارتمی را نسبت به بودجه های خود در موقع عمل گداند و فوائد سرعت عملی را که انگلستان از این طریق مینماید برده باعث تنبه است.

پس از آنکه نشانیات محاسبات و کنترل آنرا در صورت احراز این کتاب شرح دادیم حقیقتاً مطلب در منافعی که در صورت در محاسبات است بیشتر و بهتر مکتوب و محسوس خواهد شد.

ایطالیابا ملاحظه مزایای این موضوع در موفقی که ما این سر مشق می نموده از روی ترتیبی را میخواست اتخاذ نماید طرز محاسبات سالانه را اختیار نمود. قانون محاسبات ۱۷ فوریه ۱۸۸۶ ایطالیایی بطور بیان مینماید: سنه مالییه از اول ژوئیه شروع و در ۳ ماه ژوئن سال بعد ختمه مینماید.

مطابق ماده ۲ قانون محاسبات مطالب دایر در محاسبات بودجه مندرج خواهد بود.

(۱) عایدات ثابت و وعده منقضی شده از اول ژوئیه تا ۳۰ ژوئن.

(۲) مخارج حواله و پرداخت شده و مخارج نهمه شده.

خارج از رسیدگی و تحقیق است.

خطبتهای بزرگ دزدی های عمده ممکن است وقوع یافته بدون آنکه مهاجمات مالیه حقی و کاری به آنها داشته باشد (بیانات مسیو دمنندو خزانهدار) گمان میرود که در بیانات مذکور قدری اغراق گوئی شده است زیرا حواله دهندگان مرتکب اعمال دزدی با اطمینان از عدم مجا کمه نگردیده و در چنین مواقعی مها کمه و مجازات آنها محقق خواهد بود.

نظامنامه محاسبات مورخه ۳۱ مه ۱۸۶۲ در ماده ۳۵ میگوید «اداره کنندگان (در اینجا هم مقصود وزراء است) مسئول صحت احکامی هستند که صادر مینمایند مواد قانون جزا موارد این مسئولیت را معلوم میدارد.

علاوه حواله دهندگان در بعضی مواقع کم یا بیش در امور محاسبات دخالت نموده و جوتهائی بخود تخصیص داده سندوق مخفی باز نموده و معاملاتى مثل محاسبین مینمایند همیشه حقیقتی کشف گردید تمام آن تکلیف محاسبین به حواله دهندگان میپردازد و از حیث رهینه و حساب دادن و قصارت در محاسبه و غیره مورد بازخواست میشوند و در اغلب موارد هم دیده شده است که این ترتیبات بطور سخت دامنگیر حواله دهندگان گردیده است.

معهذا این مسئله را باید تصدیق نمود که چنانچه در بیانات مسیو دمنندو يك اداره اغراق گوئی بوده ولی حقیقت مطلب را هم اظهار نمود است زیرا اساساً حواله دهندگان مها کمه نگردیده و فقط بوسائیل غیر مستقیم ممکن است آنها را در تحت مؤاخذة آورد (مامورین عالی دوات حق دارند که با مضای شخصی خود سندوق هائی باز نموده و اعمال

این حق خود اشخاص مزبور را محاکمه نخواهد کردید (طرح قانونی
۱۸۲۲ از طرف پارلمان)

بالاخره پس از توضیحات فوق آیا میتوان عقیده داد که حواله
دهندگان نیز باسشی مثل محاسبین و چو هاتو، برای ضمانت تسلیم نموده
و محاکمات دیوان محاسبات نیز در باره آنها معمول و مجری شود ؟
چنانکه سابقا بیان نموده ایم موافق نظر ما غیر ممکن است که تمام
وزراء حواله دهندگان ضمانت داشته و همچنین محاکمه دیوان محاسبات
را هم در باره آنها غیر قابل عمل میدانیم .

ولی بدون اینکه بجهتین اقدامات رجوع نمایم از يك كنترولى
قبلا متذکر شده ایم منافع و فواید کلمی حاصل خواهد کردید، این کنترول
عبارت کنترول قبلی است که دیوان محاسبات حواله دهندگان را رعایت
قوانین را داشته و در مقابل، خلاف قواعدیکه باید از طرف آنها صادر
شود ممانعت نموده و در صورت لزوم بواسطه کمک و مساعدت قوه مقننه
اقدامات دیوان مزبور در مراقبت و نظارت اداره مسکن محاسبات
وزارت مالیه چگونه نفوذ وزیر مالیه در کلیه معاملات دخالت داشته و
در تعیین تفریق محاسبات و صدور حوالجات موثر واقع میشود .

مراجعه به تشکیلات ممالک خارجه نیز فرایم ارای (کنترول
قبلی دیوان محاسبات) را بهتر واضح و معلوم میدارد .

فصل بیست و نهم

(دیوان مصائب)

۱ - هیئت عالی در مصائب - هیئت آنها در عدم وحدت - بی ترتیبی ها، بلکه در مجالس مذکور و واقع میگردد - تاخیر در اشتهار مصائب خلاف قواعد عدلی - هیئت عالی از معاصین مجرم میگردد - بیان رئیس اول مجلس پاریس در ۱۷۸۹ انشاء مجالس مصائب در ۱۷۹۰

۲ - دفتر مصائب که در سنه ۱۷۹۱ ایجاد گردید مجلس ملی معاکره و معاصین فقط منحصر بخود دانسته مجلس مزبور هیچ مصاصی را معاکره نمود - اعمال فقط یک اصول صحیح - ایجاد کمیسیون های مصائب در سال سوم جمهوریت - تاخیر اینکه با وجود میل آنها بکنز در امور و نتایج نگردید - بطور خلاصه و اصل ظاهر گردد - وحدت محکمه و قضایه قضایی مصائب از طرف پارلمان - ۳ - ایجاد دیوان مصائب در سنه ۱۸۰۷ مطابق تضایف دیوان مزبور کاملا برقرار فقط بعضی الحاقات هم بود و واقع گردید -

۴ - وظایف پارلمانی دیوان مصائب که در دوره ایجاد مقرر شد - بیانات عمومی - تکمیلاتی که در این خصوص شده است - راپرت رئیس محکمت و ارجح به دوره عمل سواله دهندگان - بسط و توسعه این موضوع در سنه ۱۸۱۹ و ۱۸۲۱ مذاکرات در اینخصوص قانون ۱۸۲۱

۵ - اوصاف مشخصه دیوان مصائب یا تأسیسات شبیه بآن در خارج «۱» در انگلستان این تأسیس یک رفته اداره ایست و وظایف دولت اقباس قدیم و کنترفر ژنرال امروزه «۲» وزارت کنترل در روسیه تعقیبت و رسیدگی در سر مهمل در روسیه و پروس مجلس عالی مصائب پروس «۳» کنترل قبلی در بلژیک و در ایتالیا

۴ - کنترل خلاصه مصائب و ذرا که از همه نظر سرعت کار در ایتالیا میشود - سر مشق و نمونه هائیکه نسبت به تکمیل دیوان مصائب فرانسه میدو می توان از آنها استفاده نمود -

۱۰. مجالس قدیم محاسبات

در دوره قدیم مثل امروز یک هیئت قانونی از علاقه جات محاسبین در دست بوده. بعلاوه تمام میانشین عواید مملکتی بایستی از علاقه غیر منقول خود ضمانتی داده باشند. مجالس محاسبات امور محاکمه و قضاوت معاملات محاسبین بوده و در صورت صحت عمل بر اثبات ذمه محاسبین در اعلام مینمودند.

بعون آنکه تشکیل مجالس محاسبات را تا دوره فیلیپ پنجم شرح ندهیم فقط به بیان اوضاع محاسبین مزبور قبل از دوره انقلاب ۱۷۸۹ اکتفا مینمائیم.

عده مجالس محاسبات دوره قدیم تا آخرین قرن هیجدهم مسیحی به سیزده مجلس بالغ بوده است. مجلس پاریس بواسطه آنکه در پادشاهی مملکت تشکیل یافته بود دارای وظایف مخصوصه بوده و آن وظایف از قبیل ثبت تقدنامه های عروسیهای خانواد سلطنتی و معاهدات صلح و قرآمی که با موافقت پارلمان صادر میگردد و غیره میباشد.

خارج از امتیازات افتخاری فوق مجلس محاسبات پاریس اولویت و حق تقدم و تفوقی به دوازده مجلس ولایات نداشته مجلس پاریس نیز مثل سایر مجالس رسیدگی و محاکمه محاسبین دوره مر بوطه بخود دریا مینموده و هر يك از محاسبین مزبوره بطور جدا گانه مستقلا متنها بملك انریم مشغول بنگار خود بودند. ولی هرگز خلاصه کل احکام صادره مجالس مزبوره و جمع محاسبات خزانه در يك محل مرکزی حاصل نمیشود و وظایف حالیه دیوان محاسبات هر آن موقع مورد توجه نگردیده بود. علاوه بر این نقص تشکیلاتی بواسطه اخلاق و عادات وقت بعضی بی ترتیبیها هم در اجرای امر واقع میگردد.

اولا انتشار محاسبات دچار تاخیرات فوق العاده بلکه دائمی شده و

غالباً با نژده سال بعد از موقع حساب ها منتشر میگردد.
تا نیا محاسبات بقدری بی ترتیب بود که معاملات سنوات مالیه
مخلوط میگردد و مانع هر نوع رسیدگی و تحقیقات بوده و هیچ ترتیبی
برای بسط و انصال معاملات یکسال و عایدات و مخارج یکسال دیگر
در بین نبوده و بالاخره از همه مهمتر حوالجات نقدی بود که بدون اسم
و رسم و بدون هیچ اسناد خرجی شاه با کنترل ژنرال صادر نمود .
از دیاد این نوع حوالجات از زمان کلبر تا ابام اخیر باعث وسعت
میگردید .

تا نیا استبداد و طرفداری های خود خواهانه غالباً اجرای احکام
مهمه صادره از مجالس محاسبات را عموق میگذارد بعضی اوقات هیئت
شورای سلطنتی محاسباتی که مخصوصاً مقرر بود مستقیماً خود رسیدگی
کرده و تسویه مطالب را مینمودند بعضی اوقات اشخاص بزرگ با نفوذ
اجرای احکام قطعی را معلق میگذاردند + تعمیرات و خطاهائی که در
راه محاسبین کشف میگردد بقدری دیر تعقیب گردیده و تاخیر حاصل
مینمود که اقدامات مجلس محاسبات بلا نتیجه میماند اداره کنندگان
و محاسبین که شرکت در تقصیر داشتند غالباً قبل از اجرای احکام
وفات نموده بودند به علاوه چنانکه مفسد کور گردید طرفداری و استبداد هم در امور
نفوذ کاملی داشت مثلاً يك محاسب که هشتصد هزار لیره در مال دولت
تقلب میکرد و سپس شده بود از طرف شاه با معنای وزیر مستخلص و
گذشته از آن در جزو سورت متقاعدین هم اسم او تصریح گردید .
به علاوه در مدت بیست سال پنجاه محاسب ورشکست شده و ضرر
خزانه را به ۴۰ ملیون میتوان تخمین نمود + خسارت اشخاص متفرقه
از حساب بیرون و هیچیک از این مقصرین و مرتکبین خلاف
مجازات نگردد .

معایب مذکوره را در سه قسمت عمده میتوان خلاصه نمود :

- (۱) تاخیر در انتشار محاسبات .
- (۲) نواقص و بی‌ترتیبی در شکل محاسبات .
- (۳) عدم هیجانات مقصرین .

مطالب مزبوره فوق در حقیقت خلاصه راپرت مجلس محاسبات پاریس است که توسط رئیس خود در ۲۳ ژوئیه ۱۷۸۹ به مجلس ملی تقدیم میشود .

مجلس محاسبات راپرت خود را به جمله ذیل ختم هیتمسبد :
(مجلس محاسبات فقط به آه و ناله قناعت نکرده بلکه اعدال حرکت سلطنت را لاینقطع احاطه مینماید .

قضات مجلس دائماً در کابینه هیئت وزراء بوده و کمیسیون‌های او سعی در دخول درائر دولتی مینمودند منتها هیچ اقدام و هیچ اعتراضاتی موقع نمر نمی یافت مأمورین مجلس محاسبات با کمال صداقت و حسن نیت بوظایف سخت و پر زحمت خود رفتار نموده فقط میل خدمت به موطنان آن‌ها را به قبول این امور انزجار آمیز و امیداشت .

ولی باید دانست که مشاغل مزبوره هم آنقدرها انزجار آمیز نبود است زیرا اعضاء مجلس محاسبات با وجود آه و ناله داخلی تقدیمات برای مناصب مذکوره داده و آن مشاغل را مثل یک شیراث پر منفعت که از پدرها پسر برسد بیکدیگر منتقل مینمودند .

خانمه کلام حقیقت خیال و نظر محاسبات پاریس را کشف کرد زیرا مجلس مزبوره در حالیکه خلاف و بی‌ترتیبی‌های سابقه را در مقابل مجلس ملل کشف نمود و مرخصه اهد خود را از عدم و خطا بری دانسته ،

تمام معایب را بر عهده سایرین بگذارد.

ولی این معاذیر مجلس ملی واقیع مکرده و نظامنامه ۷۴ پیغامبر
۱۷۹۰ القاء مجلس محاسباترا اعلام نمود. ماده ۱۲ محض آن که
محاسبات جدید ترتیب داده شده باشد بمجالس محاسبات ملحق میشود.
قانون ۴ ژوئیه ۱۷۹۱ القاء قطعی مجالس مزبور را به
جمله ذیل بیان می نماید (ماده ۱) مجالس محاسبات از امروز
ملحق هستند .

۵ - ۲ - دفتر محاسبات ۱۷۹۱ - کمیسیون های

محاسباتی دوره انقلاب

بجای مجالس مزوره مجلس مؤسسان يك دفتر محاسباتی
تاسیس نمود .

مواد ۲ و ۳ و ۵ اصل دریم قانون ۱۷ سپتامبر تاسیس دفتر
مزبور را بشرح ذیل بیان مینماید :

« دفتر محاسباتی هر کب از یازده نفر عضو تاسیس گردیده اعضاء
مذکورہ تمام محاسباتی که بعد ذکر خواهد شد متحول گردفته و راپرت
آن محاسباترا تهیه مینماید . هر راپرت را سه نفر از اعضاء اعضاء
آموده و مسئول صحت آن راپرت هستند محاسبات مزبوره قبل از مراجعه
در رسیدگی دفتر محاسبات بنظر مجلس ملی رسیده و مطابق ماده اول اصل
دویم همین قانون از طرف مجلس ملی تصفیه خواهد گردید .

چنان که مخبر مجلس بیان مینماید مقصود آن بوده است که
بدها کنترل معاملات و عملیات در عایدات و مخارج در دست خود ملت
گذارده شود . بسیار بجا و مناسب است نمایندگان ملت که در عایدات
و مخارج و مخارج دخالت داشته و اوامر صادر میکنند از ترتیب مصرف

آن هم اطلاعی حاصل نمایند • (رپرت ۷ سپتامبر ۱۷۹۱) •

در حقیقت این عقیده منطقی بوده و عموماً بعد از به يك ترتیب عملی این نظر پیشرفت کرده است • بدون شبهه نمایندگان حملت حق رسیدگی و تصدیق محاسبات ملت را داشته ولی مشروط بر آنکه قبل از آنها يك محکمه قانونی منظم محاسبات مزبور را رسیدگی کرده و در باره آنها قضاوت نموده باشد •

یکی از نمایندگان در ۸ سپتامبر ۱۷۹۱ در موضوع مذکور میگوید حساب چیزی نیست که بطور درسه‌خانه تمام شود بلکه يك محاسبه و يك رسیدگی حقیقی در اسناد خرج محاسبات لازم است • پس به نایب يك محکمه محتاج میباشیم زیرا حق قضاوت فقط نامحکمه است •

مجلس مؤسسان در آنوقت امید داشت چگونه ممکن است يك محکمه وجود داشته و اسباب مزاحمت کنترل مجلس شود و همین مناسبت نظر ایجاد محکمه را به تصور اینکه به اقتدارات مجلس برخورد رد نمود •

ولی چون در هر حال مجلس نمیتوانست بوسیله اعضاء خود رسیدگی به تمام محاسبات بنماید منشی هائی برای تهیه محاسبات به مجلس صمیمه نموده و منشی‌های مزبوره در نعمت ریاست و اداره مجلس بنام دفتر محاسبات نامیده میشد •

وقایع بعد از روی این مسئله را کشف نمود که چنین مرکزیتی که از روی بی‌تجربگی و حسادت تأمین گردیده بود در عمل دچار چه نوع اشکالات میشود •

مجلس مؤسسان که از هر طرف گرفتار مطالب و مصائب بزرگ بود

از ناچاری رسیدگی به محاسبات را از نظر انداخته مسیو کاموس بیگو (که واضح است چنانکه يك در راه اجلاسیه را مخصوص به رسیدگی ۱۸۰۰ حساب اشخاص متفرقه نمائید یکی از آن محاسبات هم تمام نخواهد کرد) از قضا مطالب هم همینطور واقع گردید رایرتهای زیادی از طرف دفتر محاسبات ۱۷۹۲ تا ۱۷۹۴ تهیه و حاضر شده و هیچیک از آن رایرها رسیدگی و محاسبه نگردید.

این اوضاع در سال سیم جمهوریت خانه یافته و در آن وقت بجای دفتر محاسبات يك کمیسیون محاسبات ملی تاسیس گردید (قانون ۳۸ یلوریز سال ۴ - ۱۰ فوریه ۱۷۹۵) کمیسیون مزبور میتواند محاسبانرا قطعاً رسیدگی و محاسبه نماید ضمناً مجلسین حق انتخاب اعضاء کمیسیون مزبور را برای خود محفوظ داشتند و اعضاء کمیسیون ابتدا یازده و بعد پنج و مجدداً به هفت نفر معین گردید.

با وجود جد و جهد های قابل تقدیر کمیسیون های محاسبات مقدار زیادی از کار رو بهم جمع گردید و عقب افتاد. در سنه ۱۸۰۷ هزاران محاسب که از مدت هفت یا ده سال باین طرف محاسبات آنها مانده بود انتظار داشتند که محکم در باره آنها صادر شده و املاک آنها از رهینه خارج گردد.

ساده و زحمتیکه از این حیث به خانواده های زیاد وارد آمد یکی از اسباب و جهات ایجاد دیوان محاسبات گردید.

قبل از آن که داخل در تدقیق این تاسیس بزرگ شویم این نکته را متذکر می شویم که با وجود عدم تکمیل طرز و اصولی که تا آن وقت به قاعده اجراء گذارده شده، در اصل عمده که اساس تاسیس

جدید (دیوان محاسبات) است از تشیبات و اقدامات دوره انقلاب یافت گردیده.

اولاً از سنه ۱۷۹۱ تمام قوانین مشروطیت این مسئله را تکرار نمودند که تصفیه قلمی محاسبات متعلق به نمایندگان ملی است این حقیقتی است که امروز مخالف نداشته و قانون تفریق بودجه هم هر ساله این حقیقت را بموقع اجرا میگذارد.

پس فقط ایجاد يك محکمه مستقلی لازم بود که با حقوق مثبت و خلل ناپذیر پارلمان مخالفت نداشته و اصول مقرر در سنه ۱۷۹۱ را که تا آنوقت بغلط اعمال شده بود مستقیماً بموقع اجرا بگذارد.

ثانیاً از سنه ۱۷۹۱ کثرت قضاوت مجالس محاسبات مبدل يك قدرت واحدی گردیده که رسیدگی به محاسبات را بر ذریعت داد و بالاخره کنترل خود را به محاسبات عمومی دولتی میسر مندست نمود.

تصفیه محاسبات متعلق به نمایندگان ملت و بر ذریعت بافتن قضاوت محاسبات در يك محل دو نکته اساسی است که اصول تشکیلات حالیه و رفورم ۱۷۹۱ اساساً برای مقننین ۱۸۰۷ به یادگار گذارده شده.

* - ۳ دیوان محاسبات - وظایف

قضائی دیوان مزبور

دیوان محاسباتی که بموجب قانون ۱۶ سپتامبر ۱۸۰۷ تاسیس گردید و نظامنامه ۱۸ سپتامبر ۱۸۰۷ آنرا تکمیل نمود فقط برای قضاوت محاسبه محاسبین بوده است.

چندی بعد دیوان مزبور بمنزله معاون و کمک برای قوه مقننه

مقرر گردید *

در سنه ۱۸۰۷ در منتها درجه قدرت دوره امپراطوری مسئله وظائف پارلمانی موضوع بحث نبود چنانکه یکی از اعضاء شورای دولتی در هیئت عقته بیان می نماید مقصود از تاسیس دیوان مزبور همراهی و مساعدت در امور دولتی و نه مانع تراشی در امور دولتی است *

دیوان محاسبات سختی و فعالیت در رسیدگی به محاسبات محاسبین داشته و خائنی در امور حواله دهندگان نکند زیرا دولت را نمیتوان محاسبه نمود (طبق یکی از اعضاء شورای دولتی سپتامبر ۱۸۰۷) *

اگرچه فقط ماموریت و وظیفه می گند به دیوان محاسبات در دوره امپراطوریت اول و آنگدار گردید عبارت از محاسبه محاسبین بود ولی این نکته را هم باید دانست که قانون و نظامنامه ۱۸۰۷ بطور کامل تهیه شده چنانکه بعدها هم محتاج با اصلاحاتی نگردید *

دیوان محاسبات يك قوه قضائیه عالی بوده و در سلسله مراتب در ردیف اولین قوای دولتی محسوب میشود در ماده هفتم قانون ۱۸۰۷ میگوید: «دیوان محاسبات بلافاصله بعد از دیوان امیر در ردیف قوای مملکتی بوده و دارای همان امتیازات دیوان تمیز خواهد بود *

اعضاء دیوان محاسبات غیر قابل عزل و مادام الحیوة تعیین می شوند *

يك نفر رئیس اول و سه نفر رئیس شعبه و هیچجده نفر رئیس محاسبات و هشتاد نفر ممیز يك مدعی العموم کل و چند نفر تقریر نویس برای دیوان محاسبات مقرر شده است *

مراجعه و رسیدگی اولیه به محاسبات و تهیه راپرت ها متعلق به ممیزین بوده راپرت های مزبوره از طرف رئیس محاسبه به

یکی از روسای محاسبات داده شده و شخص مذکور مأمور تقدیم راپورت به محکمه است *

هر محکمه مطابق ماده ۳ قانون مرکب از شش عضو بانک و رئیس هیات باشد در محکمه ممیزی که رسیدگی به محاسبه موده رای خود را بطور مشورت داده و رئیس محاسبات که متعین است نیز عقیده خود را بیان نموده و پس از آن هر عضو برحسب قدمت خدمت بطور ترتیب رای میدهد رئیس محکمه تصمیم محکمه را در حاشیه راپورت نوشته و حکم مسئله را اعلام مینماید .

مدعی العموم کل به نمایندگی وزیر مالیه و دولت در دیوان محاسبات بوده و مواظبت در امر جمعنداران موده تا آنگاه مأمور محاسبات خود را بدیوان محاسبات تسلیم نماید *

مدعی العموم حلاسه احکام دیوان محاسبات را برای وزیر مالیه فرستاده و در امور مهمه نظریات خود را بیان مینماید *

سبب به قضاوت اقتدارات محاسبات لذا فی الحاق در قرار مانده و دیوان مزبور فقط حق دارد باقی به فاضل محاسبین را معلوم نموده و تعقیب احکام راجع به دیوان محاسبات نیست در صورتی که محاسب باقی دار باشد تعقیب و وصول نقایا بعهده مأمور خزانه است تقصیرات و خلاف قوانین مرتکبه از طرف محاسبین از طرف وزیر عدلیه به محاکم عادی رجوع میشود *

دیوان محاسبات هیچگونه حق ندارد خزانه را مقروض نماید حتی در حالیکه محاسب فاضل داشته باشد دیوان مزبور حق تعدیل بر خزانه نخواهد داشت *

دولتی نیز مربوط و متعلق به دیوان محاسبات گردید *

۵ - وظایف پارلمانی دیوان محاسبات

اگرچه قضاوت در محاسبات محاسبین تقریباً بطور کامل در سنه ۱۸۰۷ مبین گردید ولی وظیفه دریم دیوان محاسبات که عبارت از کمک و معارفت بقوه مقننه است در دوره امیرالطواریت اولی ملکی مشرک ماند این وظیفه جدید چنانکه سابقاً بیان شد در دوره مجلسی مؤسسان از تاسیس دفتر محاسبات ظاهر گردید و در دوره تجدیدنکسل گردید *

اولین مطلبی که بک نوع وظیفه پارلمانی برای دیوان محاسبات برقرار نمود همانا احکامات عمومی است که موافق ماده دریم نظامنامه ۱۴ سپتامبر ۱۸۴۲ مقرر شده است

ماده ۲ - دیوان محاسبات مطابق صورت محاسبات محاسبین محبت محاسبات کلی که از طرف وزیر مالیه و وزراء حواله دهنده طبع گردید تصدیق نموده و نماز اچرت میدهد

بیانات عمومی دیوان محاسبات تصدیق محبت در رسمیت غیر قابل تردید و اعراض محاسبات وزراء را میباید این بیانات عمومی به فقط به رئیس مملکت تقدیم میشود بلکه به مجلسین نیز ارسال میگردد یک وظیفه دیگر دیوان محاسبات بعنوان معارفت به قوه مقننه در موقعی ثابت شد که علنی بودن رأی برت سالیانه ای که فقط به رئیس مملکت داده میشود رسماً مقرر گردید *

فانون ۱۶ سپتامبر ۱۸۰۷ ممیزین را اجازه میداد که در موقع رسیدگی به محاسبات محاسبین خلاف قوانین و خلاف ترتیباتی که

ظاهر میگردد یادداشت برداشته و مراتب را در راپرت - سالیانه اطلاع دهند ولی این راپرت در حقیقت يك نوشته سحرمانه بوده که فقط مربوط و متعلق با امپراطور بود.

در سنه ۱۸۱۹ قانون ۲۷ ژوئن در ماده ۱۲ اینطور مقرر داشت که صورت کارها و عملیات دیوان محاسبات سیمیه محاسبه سالیانه مالیه بشود.

اگرچه متن ماده مذکور مبهم است و این مذاکرانی که در موقع تصویب قانون شده است مطالب را واضح ننموده و قصد مقنن را اینهاست که نظر پارلمان از وضع این ماده بوسیله ارجاع مطالب و کارها ربط دادن امور دیوان محاسبات به مجلسین بوده است.

معمداً در موقع عمل بواسطه مبهمی ماده در مدت دور - شش ماهیون راپرت دیوان محاسبات به رئیس مجلسات در کارن های وزراء مانده با در کتابخانه مهر دار سلطنتی کم میگردد کمیسیون های قوه مقننه بیهوده مطالبه راپرت ها را نموده زیرا دولت همیشه بهانه برای عدم ایشار آن ها بمیان آورده و مانع ارجاع راپرت ها به پارلمان بوده در سنه ۱۸۲۹ يك نماینده مجلس طرحی پیشنهاد نمود که راپرت دیوان محاسبات طبع و توزیع شود.

در این خصوص نطق ذیل را در جلسه ۲۰ مه ۱۸۲۹ ایراد نمود
 «می ترایی عجیب و غریبی در مالیه ما وجود دارد محاسبات وزراء محاسبات کل - مالیه محاسبات صندوق استهلاک و من راپرت های کمیسیون های مختلفه تماماً طبع گردید ولی يك راپرت فقط طبع نمیشود» در این خصوص چه میتوان گفت - حتی بهانه های موجه راپرت مزبور به مجلس ارجاع هم نمیشود و کمیسیونهای مجلس ناچار هستند از مطالب

صرف نظر نمایند در صورتیکه این رایرت راجع بمحاسبات کل مملکت و از طرف يك هیئت مستقلی (مقصود دیوان محاسبات است) صادر گردیده و برای کارهای بودجه مجلس محتاج باو است.

پیشنهاد نمایند مزبور در مجلس رد گردیده ولی در سنه ۱۸۳۲ در موقع مذاکرات بودجه مجدداً از طرف نماینده دیگر پیشنهاد شده و تصویب گردید. تعجب اینجا است در آن موقع نماینده ارلی که سمت مدعی العموم کل دیوان محاسبات را داشت با پیشنهاد مزبور که عین طرح قانون خود از بود مختلقت می نمود و عنوانش هم این بود که «ارضاع تغییرات نموده است» (۱)

خلاصه آنکه موافق پیشنهاد مذکور عاده ذیل در قانون ۱۸۳۲ تصویب گردید: رایرت دیوان محاسبات که بموجب ماده ۲۲ قانون ۱۶ سپتامبر ۱۸۰۷ نهیم می شود طبع گردیده و عاين اعضاء مجلس تقسیم مشوره از آن بعد دیوان محاسبات ملاحظات و نظریات خود را در موضوع عملیات مالی و حوال دهندگان نیز طبع کرده و توسط رئیس مملکت به پارلمان ارجاع می نمود.

۵- دیوان محاسبات با اداره شدیه آن در انگلستان

در بلژیک در روسیه در پروس در ایتالیا

صاحبان بعضی از لوایح قانونی از وظایف حالیه دیوان محاسبات

(۱) باید دانست که تغییر اوضاع فقط بواسطه تغییر مقام بوده زیرا در موقعی که مشارالیه سمت نمایندگی داشته طبعاً منحل بوده است که اقتدارات تماماً در دست مجلس باشد در حالیکه با سمت مدعی العموم دیوان محاسبات دیگر اطلاع مجلس و تفهیمات محتمله نمایندگان را اسباب زحمت خود و دیوان مزبور میداندسته است)

در فرانسه قدری تندتر رفته و معتقدند که از روی سرعشق دامونه ناسیسات
 خارجه میتوان اقتدارات دیوان محاسبات را از نقطه نظر کنترل عالیه بیشتر نمود
 ما نیز برای تشخیص موضوع هر يك از دیوان محاسبات با ناسیسات شبیه
 بآنها نسبت بوظایف اساسی آنها از نظر میگذرایم اوساف مشخصه و
 متفاوت ناسیسات مذکوره را بعنرف ذیل میتوان تقسیم نمود

در بعضی ممالک کنترل محاسبات بیک محکمه مستقلی واگذار
 نشده بلکه این وظیفه را چه بیک شعبه از دوایر دولتی است .

در بعضی از ممالک کنترل محاسبات بیک محکمه مستقل
 واگذار شده . وسیله تحقیقات محلی انجام وظایف نموده و فقط از روی
 اسناد و نوشتهجات رسیدگی نمیشود . و بالاخره در بلژیک و ایالتها مطابق
 بیک اصول جدیدی کنترل دیوان محاسبات قلمی مقرر گردیده است .

در انگلستان کنترل محاسبات بتمام محاسبین محکمه واگذار
 نشده بلکه بدست يك مأمور دولت تمام کنترل نفویس گردیده است
 (رجوع بفصل بیست و پنجم در خصوص کنترل مخارج ممالک) مأمور
 مزبور هر روز بجای ادیت افیس محسوب میشود ادیت فیس کمیته بود که در تحت
 ریاست و اداره خزانه داری بوده و از سنه ۱۸۶۶ نظر بانسبه کمیته مذکور
 لغو گردید وظایف آن کمیته به کنترلر ژنرال واگذار گردید و بدینم
 کنترلر ادیتر خوانده شد مأموره که در طرف شاه انتخاب گردید و عزل
 او فقط به پیششاه محاسبین است به علاوه کنترلر ژنرال حق دارد چندتا بچه خزانه
 داری در و عدم عینه حساب را بدهد خود او مستقیماً به مجلس شورای ملی حساب
 هار تقدیم نماید . گرچه مقصود از این ترتیبات استقلال کنترلر ژنرال است
 معیناً مأمور مزبور از مأمورین زیر دست خزانه داری محسوب میشود زیرا
 مأمورین زیر دست کنترلر ژنرال مستقیماً از طرف خزانه داری تعیین گردیدند
 دستور العمل هائیکه برای محاسبین فرستاده می شود بدو آبتصوب جز آنه داری

رسیده حتی بعضی اوقات پس از رسیدگی حقوق خلاصی محاسبین را از احکامی که در باره آنها از طرف کنترل ژنرال صادر گردیده خواهد داشت چندانکه مکرر این نکته را متذکر شدیم مهم ترین و بزرگترین اشخاص مملکت در خزانه داری بوده او از قبیل اولین ارد خزانه داری است

از طرف دیگر کنترل از دست ژنرال تنها قضی بوده و شخصاً احکام را چه بد حسابات محاسبین را صادر مینمایند.

کمیته ادیت افسس با وجودی که هیچ عنوان محکمه ادانت باز احکام را با کثرت آراءش نفعاً خود صادر مینموزد. قانون مخصوصاً این وحدت قضی را برای آن مقرر نموده است که مسئولیت ها کمهتر معلوم و واضح بود در موردیکه اعدایشش نفر مسئولیت مشترک میشود در زیر دست کنترل ژنرال مامورین جر مثل مفتش و رسیدگی کننده حساب و غیره وجود دارند که محاسبات و اسناد را رسیدگی نموده و کارها را برای مامورین مزبور حاضر مینمایند.

برای تعلیمی محاسبین در انگلستان ترتیبات مفصلی نسبت به صدور احکام لازم ندانسته بلکه يك حکم ساده اداره را کافی دانسته اند منتها حکم از طرف ماموری صادر میشود که بقدر امکان مستقل و ضامنادر مواد خیلی مهمه عظیم و زیر دست خزانه داری است.

فایده ترتیب مذکوره همان سرعت کار است. رسیدگی اداره کار هارا از نزدیکتر دیده و این ترتیب در حقیقت مثل رسیدگی بد حسابات محاسبین است که بمحض وصول با اداره من ذری وزارت مالیه قبل از ارجاع بدیوان محاسبان کل بعمل میآید. در انگلستان غیر از رسیدگی اولیه ترتیب دیگری معمول نبوده و از هر نوع کنترل مضاعفی اجتناب ورزیده اند بطوریکه مطابق گفته يك نفر فرانسوی که بمأموریت بلندین فرستاده شده بود بیست و هشت ماه پس از اولین رجعی که بمصرف

رسیده است تفریق قطعی حسابات و معاملات دوره عمل تمام گردیده است *

بلك چنين سرعتي در كار البته مورد توجه ميباشد ولي اصول كنترول اداره حاكمه در انگلستان بمناسبت ترتيب تشكيل اقتصاد دولتى مفيد واقع گردیده از همان نقطه نظر در مملكت فرانسه غير قابل اجرا است . زيرا تغييرات و تبديلات سياسى وعدم يقين مداومت مدتزمانى سبب آنست كه محكمه عالى كلى خارج از قوه مجريه ناميس و نامور محاسبات قضاوت نميابد .

در روسيه كنترول محاسبات اداره شده در يك دريبر مخصوص كنترول در تحت رياست خود شصت مجلس كنترول را اداره مينمايد . مجلس مزبور معاملات و عمليات عايدات و مخارج محاسبي را ماركيت و مراقبت كرده و تدريجاً اسناد خرج محاسبات را گرفته و خود مجلس مد دوره محاسبات محاسبين را مطابق آن اسناد تهیه مي كند . علاوه اعضاء مجلس مزبور در مواقع معينه و بطور غير متركبه در دوائر محاسبين حاضر شده رسيدگي محاسبه صندوق نموده و تحقيقات محلي را غير عمل مي آورد *

اين طريقه اجير (كنترول در سر محل) كه فقط در روسيه و در بلگه در پروس هم معمول است .

اعضاء مجلس عالى محاسبات در پروس در تحت رياست هيچ دريبري نموده اعضاء مد كوره غير قابل عزل و مستقماً در تحت رياست عاليه امير انطور هستند . محاسبين حسابهاي خود را با تمام اسناد خرج به مجلس محاسبات ارائه داده مجلس عالى مزبور نسبت به محاسبه هر محاسب حاكم جداگانه صادر نموده بالاخره تمام احكام را خلاصه نموده در ماركيت

داده و بواسطه بیانات عمومی سمیت محاسبات وزراء را تصدیق مینمایند
 علاوه چنانکه گفتیم مجلس عالی محاسبات یروسی حق دارد که
 برای تکمیل رسیدگی تحقیقات محلی نیز بموده رجوعات نقدی مستخروف
 ها و اشیاء موجودی انبار ها و غیره را تفتیش و تحقیق نماید . بلك
 چنین وظیفه منظر موافق با ترتیب دیوان محاسبات فراسه نیست زیرا
 باحرکت اطراف آن حالت محکمه و قضات را ارباب ارادت داده و علاوه
 در این گردش های خارج از مرکز ممکن است با تفتیش کلی مالیه
 تصادف نموده در حالیکه این قبیل تحقیقات و ماموریت های محلی به
 تفتیش کل مالیه واگذار شده است .

ترتیب دیگر کنترول قلبی است که در بعضی از ممالک معمول
 است چنانچه در فصل راجع باجرای بودجه (رجوع بمصل ۳۵) در
 این موضوع بیانه می نموده بودیم جا داشت که در این مرقع مفصلاً در
 این خصوص بحث بنماییم

کنترول قلبی در بلژیک در تازه صدور حو لجات و تادیه رجوع
 معمول و مجری بوده و در ایتالیا علاوه در اموال دولت بر این قبیل
 فرامین و احکام وراثتی این کنترول معمول است موافق این ترتیب می
 ترتیبی ها از مبداء سرچشمه جلوگیری شده . کنترول قلبی وزراء را
 از عهد سفارچی که اقتضای در این خصوص تصویب شده است ممانعت
 مینماید و بنا بر این بقدر امکان مراعات مقررات قوه مقننه میشود .

چنانچه اصول کنترول قلبی در فراسه نیز مجری بود تجاروات
 خارج از اعتبارات بودجه که سابقاً چند واقعه آبر او را نموده این واقعه
 نمی گردید .

بلك مثل دیگری هم در این موضوع بیان مینمائیم . در ۳۰

ژانویه ۱۸۸۶ وزیر بحریه بموجب حکم وزارتهی تصمیم نمود که اشخاص غیر نظامی وزارتخانه او سه سال زودتر از موقع معمول جزء متقاعدین محسوب شوند. این حکم باعث آن گردید که فوراً شصت و دو نفر از اعضاء وزارت بحریه که غالباً هم از درجه عالی بودند جزء متقاعدین محسوب شوند. و درجه متقاعدین زیاد گردیده و از مبلغ اعتبار مصوبه اضافه شود.

اگرچه مجلس در اواخر سال ۱۸۸۶ مخصوصاً این اقدام وزیر را تقبیح نمود ولی وزیر مزبور تا موقعیکه سرکار بود عقیده خود را تعقیب مینمود.

نتیجه حکم وزیر علاوه شدن مبلغ ۵۴۷۱۵۶ فرانک بودجه گردیده و در اواخر سال ۱۸۸۸ يك لایحه قانونی مبلغ مزبور را بعنوان اعتبار صمیمه تقاضا نمود. مجلس در این موضوع خستمناک گردیده و چنداً دربر مزبور دانفید و تقبیح نموده حتی او را مسئول مبلغ مزبور دانستند. ولی پس از توضیحات آنکه خطار ارفع گردیده و امر رد هیئت وزراء جدیدی در سرکار و حقوق متقاعدین علاوه از میزان مصوبه نخواهد شد اعتبار مزبور تصویب گردید.

در ایتالیا چندین حکمی اصولاً مبعری معنی شود زیرا از ابتدا به امضای دیوان محاسبات محتاج بوده و البته دیوان مزبور از تصدیق آن مضایقه مینماید آیا بهتر نیست ۵۱ عیب را از سرچشمه جلو گیری نمود و با آنکه پس از وقوع نتایج و تقبیحات بی اثر اکتفا نمود. دیوان محاسبات ایتالیا يك وظیفه مخصوص نیکگری را دارا است که در سایر ممالک خارجه معمول نیست و آن وظیفه عبارت از رسیدگی ماه به ماه محاسبات وزراء است.

نظر با انجام این مقصود در زیر خزان هر ماه صورت عایدات و مبالغه جرا
مانضم نامز این تهای محتمل مالیه و اسناد خرج مبالغه داده شده اند و آن بعد سمات
ارسال میدارد دیوان محاسبات صورتهای مربوط را رسیدگی نموده و
موافق این ترتیب در دو از دهمین ماه آخر سال نتیجه و خلاصه رسیدگی ها هیاه
خود را بیجمع محاسبات و زرا در مطابقته می نماید این رسیدگی ها در دیوان
محاسبات بمعا کمه محاسبین که پس از اجرائی و درجه در دیوان مورد
ناید واقع گردد خللی وارد نمی آورد.

بدون شبه رسیدگی محاسب عام معناه از روی اطلاعات موقت
است. ارقام مندرجه در این صورتهای ممکن است در واقع جمع آوری
و خلاصه نمودن احکام صادره راجع به حسابات محاسبین صورتی
حاصل نماید و در آنوقت است که جمع های قطعی تکمیل و باجمعه حساب
معلوم و واضح میشود.

با ترتیب محاسبیه ماهنامه از پنجمین ماه پس از ختمه سنه نامه
در اینتالیبا محاسبات پارلمانی تصفیه شده در صورتی که آنها با اوقات
موقع محاسبات محاسبین بطور قطعی ختم نمیشود است اگر چه این
محاسبات محسوس و مورد تمامی است. و این محاسبیه اشکال در موقع
مناسبه این حساب نامه هر سه در نظر گرفت ، ارقام مندرجه
لازم را می نمایند.

در فرانسوی از آنکه مدارا کم نموده اند ، مطابق قوانین مقرر
دیوان محاسبات بیانات عمومی خود را با یک تریست و هشت ماه بعد از افتتاح
سنه مالیه منتشر نمایند مع هذا غالباً مواقع مقرر را تجاوز می شود ، مثلاً ، ماه عمومی
راجمعه سنه مالیه ۱۸۸۶ که مطابق قانون وابستگی در اول سپتامبر
۱۸۸۸ منتشر شود در تاریخ ۲۸ فوریه ۱۸۸۹ یعنی شش ماه دیرتر
انتشار یافته است ، حالیه دیوان محاسبات در فرانسه جد و جهد قابل

تقدیری در انجام وظایف خود نموده و حتی چند ماه قبل از تاریخ معینه قانونی هم بیانات عمومی خود را تمام می‌نمایند و ضمناً بایستی قراغوش نمود که تاخیر ایام قدیم هم غالباً راجع بوزراء مالیه وقت بوده است زیرا در مواقع لازم اسناد و محاسبات عمده را با تمام نمی رسانیده اند .

محقق است که تاخیر در کار و کنترل پارلمان چند سال بعد از عمل و معامله چه اندازه اثر خود را از دست میدهد .

خلاصه آنکه دیوان محاسبات فرانسه با مطابقه با دیوان محاسبات تاسیسات شبیه بآن در محالک خارجه در موارد ذیل متفاوت است .
دیوان محاسبات فرانسه بلك شبیه اداری نبوده بلكه بلك هیئت قضاوت مستقلی است .

دیوان محاسبات فرانسه کنترل قبلی در وقوع جریان اجرای بودجه نداشته بلكه فقط عملیات سنوات مالیه ختم شده را ملاحظه می‌کند .
بالاخره دیوان مزبور سمعت محاسبه وزراء را پس از رسیدگی محاسبات محاسبین تصدیق نموده قبل از این کنترل قطعی بلك کنترل موقتی سریع تری را فائز نیست .

اسبت به دو قسمت اخیر چنانکه قبلاً هم ملاحظه نمودیم امثال محالک خارجه سه نمونه سر مشق خوبی ارائه میدهند .

دیوان محاسبات فرانسه که از سنه ۷ + ۱۸ تاسیس گردیده بواسطه طول مدت تاسیس و سوابق زیاد در قبول بلك وظیفه جدیدی مردداست ولی با اصول پارلمانی و بسط و از دیار امور بود چه کنترل های جدیدی نیز لازم می آید .

کنترل های بعد از معامله و عمل کافی از مقصود نبوده و با افزایش معاملات عایدات و مخارج و کثرت در ابر وزارتخانه ها رسیدگی و کنترل نیز برای اینکه موثر واقع شود بایستی در همان موقع بعمل بیاید . مسئولیت وزراء عوالم دهندہ را حتی المقدور باید در فورمالیته اولیه محدود نمود و مجلس را هم هر اندازه زودتر از اجرای مقررات او بایستی مسبوق کرد . و چنانکه بیان نموده ایم هیچ قوم بجز دیوان محاسبات از عهده اتهام وظایف مزبور بر نیامده و چنانچه پارلمان این وظایف را برای خود محفوظ دارد آنهم اسباب یک بدبختی خواهد بود

* مقصود مداخله قوم مقننه در امور اجراییه است *

فصل سی ام

تفریق بودجه

• اول وضع قانون تفریق بودجه ها در سال ۱۸۶۸ اهمیت وضع این قانون ، کار های مضمونی برای تسهیل تصدیق پارلمان را جمع ، اجرای بودجه ها .

• دوم ترین ملاک وزیر پارلمانی - تأخیر در رای قانون تفریق بودجه در فرانسه ، بودجه ها همیشه بعد از ده یا دوازده سال تفریق گردیده است . امثال راجه پنوات عالیه از ۱۸۷۱ تا ۱۸۸۳ - معایب این تأخیرات - اعتراضاتیکه در این موضوع شده است .

• سوم در دوره دست راست بودجه ها مرتباً هر ساله قبل از رای در باره بودجه جدید تفریق شده است . آیا ملاک در دو این بودجه مسائل مفیده را نوالیده نموده و سبب رفورم های سوئی گردیده است ؟

• چهارم - تفریق محاسبات در انگلستان - اسناد و نوشته های آنرا که از طرف اداره مالیه طبع میگردد و طریقه کنترل - کمیته محاسبات عمومی را برت های کمیته های مزبوره کنگ - جون رایرت های مذکوره بنزاه یک قانون محاسبات است . بهاس رای مخصوصی در باره محاسبات بودجه ها نمیده . تقدم رایرت کمیته در صورت عدم اعتراض ذقارت ضمنی از تصدیق نموده نموده است .

ب - اول - وضع قانون تفریق بودجه ها

در سال ۱۸۱۸

رای در قانون تفریق بودجه رشته کنترل های بودجه را حاکم

می دهد .

تا سال ۱۸۱۸ دولت با یک طرز کم با پیش گامی در جدولهای

منضمه بهره قانون عالی و معینت سنوات مالیه ختم شده را طبع نمود

ولی از طرف قوه مقننه برای تفریق قطعی ارقام مندرجه در آن جدولها هیچ ترتیبی اتخاذ نمیگردید. در قانون ۱۰ مه ۱۸۱۸ مقررات ذیل تصویب شد.

ماده ۱۰۲ تفریق قطعی بودجه‌های گذشته در آینده بموجب قانون مخصوصی خواهد بود که قبل از پیشنهاد قانون سالیانه مالیه به مجلسین پیشنهاد خواهد گردید (مقصود از قانون سالیانه مالیه چنانکه خاطرها مسبوق است قانون بودجه است.)

از تاریخ ۱۸۱۹ ماده مزبوره بموقع اجرا گذارده شد و مخیر لایحه تفریق بودجه ۱۸۱۵ و ۱۸۱۶ و ۱۸۱۷ در ماه آوریل اینطور بیان نمود (اولین دفعه ایست که این امر قوه مقننه بموقع اجرا گذاشته شده و مرور ابام قدر و اهمیت این موضوع را خواهد فهمانید.) در حقیقت اهمیت قانون تفریق بودجه را نمی توان کتمان نمود این قانون متمم قانون بودجه و اسباب تکمیل او است. قانون اول عایدات و مخارج را پیش بینی کرده و تصویب مینماید. قانون دریم وقوع آنرا تصدیق خواهد نمود. یکی راه اجرای بودجه را معین نموده و دیگری سبب تضمین آن میشود که از راه معینه تجاوز و تضییع نشده است.

مخیر لایحه تفریق بودجه سنه مالیه ۱۸۲۸ در جلسه اعیان در ۲۷ دسامبر ۱۸۳۰ اینطور بیان نمود: «مراجعه و رسیدگی دویمیه که در باره همان بودجه میشود حقیقت بجای هوا عید دیده شده یعنی اعمال قضاوت پیش بینهای گذشته مینماید.»

واجب است که اهمیت قانون تفریق بودجه که تقریباً مساوی با قانون بودجه میشود معیناً ما را خیلی کمتر مشغول و متوقف بخود خواهد نمود